

ĐẠI HỌC THÁI NGUYÊN
TRƯỜNG ĐẠI HỌC SƯ PHẠM

VŨ HỒNG CƯỜNG

**TIẾNG HÁT VỀ TÌNH YÊU LỬA ĐÔI
TRONG DÂN CA H'MÔNG HÀ GIANG**

LUẬN VĂN THẠC SĨ VĂN HỌC VIỆT NAM

Thái Nguyên, năm 2010

ĐẠI HỌC THÁI NGUYÊN
TRƯỜNG ĐẠI HỌC SƯ PHẠM

VŨ HỒNG CƯỜNG

**TIẾNG HÁT VỀ TÌNH YÊU LỬA ĐÔI
TRONG DÂN CA H'MÔNG HÀ GIANG**

Chuyên ngành: Văn học Việt Nam
Mã số: 60.22.34

LUẬN VĂN THẠC SĨ VĂN HỌC VIỆT NAM

NGƯỜI HƯỚNG DẪN KHOA HỌC
TS. NGÔ THỊ THANH QUÝ

Thái Nguyên, năm 2010

LỜI CẢM ƠN

Sau một thời gian nghiên cứu đề tài "*Tiếng hát về tình yêu đôi lứa trong dân ca H'mông Hà Giang*", đến nay chúng tôi đã hoàn thành và được phép bảo vệ luận văn.

Với tình cảm chân thành, tôi xin cảm ơn sự giúp đỡ của các thầy, các cô khoa Ngữ văn - Trường Đại học Sư phạm thuộc Đại học Thái Nguyên đã giúp đỡ tận tình về tất cả các mặt cho tôi trong quá trình học tập. Tôi xin chân thành cảm ơn các bộ phận quản lý, lãnh đạo trường Đại học Sư phạm, đặc biệt là khoa sau đại học, đã chỉ dẫn, quản lý chặt chẽ về thủ tục, thời gian và những điều kiện cần thiết cho việc hoàn thành Luận văn Thạc sĩ.

Với lòng biết ơn chân thành tôi bày tỏ lòng cảm ơn sâu sắc tới: **TS. Ngô Thị Thanh Quý** - Người cô đã giúp đỡ tôi, hướng dẫn tôi trong suốt thời gian tôi học tập tại trường.

Bên cạnh đó tôi cũng xin được gửi lời cảm ơn tới ông Hùng Đình Quý, Sở văn hóa thông tin tỉnh Hà Giang đã giúp đỡ tôi trong quá trình tìm tài liệu nghiên cứu.

Mặc dù bản thân tôi đã có nhiều cố gắng trong quá trình nghiên cứu xong chẵn chẵn trong Luận văn sẽ không tránh khỏi những thiếu sót. Kính mong được sự chỉ dẫn của quý thầy cô và các bạn đồng nghiệp.

Hà Giang, tháng 8 năm 2010
Tác giả

Vũ Hồng Cường

DANH MỤC CHỮ VIẾT TẮT CÓ TRONG LUẬN VĂN

<i>CTQG</i>	: Chính trị quốc gia
<i>ĐH – THCN</i>	: Đại học – Trung học chuyên nghiệp .
<i>GS-TSKH</i>	: Giáo sư -Tiên sĩ khoa học .
<i>H,</i>	: Hà Nội.
<i>Nxb</i>	: Nhà xuất bản .
<i>PGS-TS</i>	: Phó Giáo sư - Tiên sĩ.
<i>STT</i>	: Số thứ tự.
<i>VHTT</i>	: Văn hóa thông tin .

MỤC LỤC

	<i>Trang</i>
Mở đầu.	1
Nội dung	12
Chương 1. Cơ sở lý luận và vấn đề khảo sát thực tế	12
1.1. Nguồn gốc lịch sử của người H'mông Hà Giang	12
1.2. Điều kiện tự nhiên, xã hội, văn hóa của người Mông Hà Giang.....	14
1.3. Tổng quan về dân ca H'mông và dân ca H'mông Hà Giang	27
Chương 2. Những nội dung chính trong tiếng hát về tình yêu lúa đôi ở dân ca H'Mông Hà Giang.	33
2.1. Tiếng hát tình yêu đôi lứa	33
2.2. Tiếng hát tình yêu đôi lứa - Những nỗi niềm tâm sự qua câu hát	36
2.2.1. Bài hát về nỗi nhớ	36
2.2.2. Bài hát thở than, trách móc.....	43
2.2.3. Bài hát ao ước, thề thốt	49
2.3. Khúc hát li biệt.....	59
Chương 3. Nghệ thuật thể hiện tiếng hát tình yêu đôi lứa trong dân ca H'Mông Hà Giang.	65
3.1. Tính trữ tình.....	65
3.2. Thể thơ	75
3.3. Một số thủ pháp nghệ thuật.....	78
3.4. Môi trường lưu truyền và nghệ thuật diễn xướng	93
Kết luận	106
Tài liệu tham khảo	
Danh mục công trình của tác giả	
Phụ lục	

MỞ ĐẦU

1.1. Lý do chọn đề tài

1.1.1. Về mặt khoa học

Tại Hội nghị cán bộ văn hoá ngày 30-10-1958, Bác Hồ của chúng ta đã nói: “*Quần chúng là những người sáng tạo, công nông là những người sáng tạo. Nhưng quần chúng không phải chỉ sáng tạo ra những của cải vật chất cho xã hội. Quần chúng còn là những người sáng tác nữa... Các cán bộ văn hoá cần phải giúp những sáng tác của quần chúng. Những sáng tác ấy là những hòn ngọc quý ...*”.

Kho tàng văn học Việt Nam, tục ngữ, ca dao và dân ca chính là *những hòn ngọc quý* đó. Trong các chính sách về văn hóa của Đảng và nhà nước ta hiện nay luôn quan tâm và khuyến khích phát huy vốn văn hóa truyền thống của dân tộc. Một trong những chính sách đó của Đảng là nhân lên vốn tinh hoa văn hóa của các dân tộc thiểu số.

Trong năm mươi tư dân tộc anh em Việt Nam, từng dân tộc ở các địa phương đều có một vốn văn hoá cổ truyền riêng biệt, tạo thành bản sắc văn hoá riêng của mình.

Đồng bào dân tộc H’ mông ở Hà Giang thường được mọi người biết đến qua phiên chợ tình Khau Vai với những nét văn hoá độc đáo, nhưng ít ai có thể biết được những người dân tộc H’ mông nơi đây lại có một kho tàng ca dao, dân ca vô cùng phong phú và đa dạng. Đặc biệt là những bài dân ca về tình yêu đôi lứa, đó là kho báu mang vẻ đẹp độc đáo về tâm hồn những người H’ mông. Nghiên cứu những bài dân ca ấy, chính là tìm hiểu và khám phá về những vẻ đẹp mang giá trị nhân văn sâu sắc trong tâm hồn con người. Dân ca H’ mông xứng đáng là một *mảnh đất* văn học chắt chứa nhiều tiềm năng cần được chú ý khai thác hơn nữa, đây chính là hành động thể hiện đạo lý *uống*

nước nhớ nguồn, bảo tồn và phát huy truyền thống văn hoá dân tộc. Hưởng ứng lời kêu gọi của tổ chức UNESCO trong chương trình “*Thập kỉ trở về nguồn*”. Đặc biệt đó cũng chính là một hoạt động cần được triển khai tích cực để hưởng ứng Phong trào thi đua “*Xây dựng trường học thân thiện học sinh tích cực*” do Bộ Giáo dục và Đào tạo đã phát động.

1.1.2. Về mặt thực tiễn

Là một giáo viên có nhiều năm sống và công tác tại nơi địa đầu tổ quốc – Hà Giang, riêng đối với cá nhân tôi, tìm đến với đề tài này là một hành động tri ân đối với mảnh đất và con người nơi đây đã và đang cuu mang đùm bọc những người cán bộ lên đây công tác với những tình cảm yêu thương gắn bó.

Những đức tính tốt đẹp của người dân Hà Giang được hun đúc từ trong truyền thống, bén rễ từ những bài dân ca được lưu giữ từ ngàn đời.

Cũng như các dân tộc anh em khác, người H'mông ở Hà Giang đặc biệt yêu quý và trân trọng vốn văn hóa dân gian của dân tộc mình, trong đó có dân ca.

Trong lịch sử truyền thống của người H'mông Hà Giang cách đây khoảng năm sáu mươi năm, dân ca là món ăn tinh thần không thể thiếu trong các dịp lễ hội, và trong sinh hoạt hàng ngày của người H'mông Hà Giang. Dân ca đã giữ vai trò đặc biệt quan trọng trong việc điều tiết các mối quan hệ xã hội trong một cộng đồng, một dân tộc, góp phần hình thành nhân cách, tâm hồn của mỗi con người và cả thế giới con người.

Nhưng hiện tại thì dân ca của người H'mông Hà Giang đang ra sao? Thực tế công tác và giảng dạy tại đây, được tiếp xúc với các học sinh là người dân tộc H'mông, các em sinh ra và lớn lên trong một thời kì mới, chúng tôi cảm nhận rằng sự hiểu biết về vốn văn hóa truyền thống của các em còn rất hạn chế

Trong một lần gặp gỡ, ông Hùng Đình Quý - nguyên Giám đốc Sở văn hóa du lịch Hà Giang, ông đã tâm sự: *Đa số bọn trẻ người Mông bây giờ chẳng đứa nào chịu học hát bài dân ca của chúng nó.* Đây cũng là vấn đề chung mà tất cả mọi người phải nhìn nhận lại. Do đó, nghiên cứu về Tiếng hát tình yêu đôi lứa trong dân ca của người H'mông ở Hà Giang là một việc làm cần thiết trong rất nhiều những việc làm để giữ gìn, bảo tồn và phát huy vốn văn hóa truyền thống của dân tộc.

Đất nước ta đang trong giai đoạn phát triển toàn diện, hướng tới mục tiêu dân giàu nước mạnh, xã hội công bằng văn minh theo định hướng xã hội chủ nghĩa, kêu gọi tinh thần đại đoàn kết dân tộc. Trong đó, Đảng ta luôn quan tâm tới vấn đề văn hoá truyền thống, coi văn hoá vừa là mục tiêu, vừa là động lực của sự phát triển xã hội. Giữ gìn và phát huy các phong tục tập quán tốt đẹp trong đời sống, và bồi dưỡng cái đẹp trong tâm hồn con người Việt Nam hôm nay, đồng thời xoá bỏ những yếu tố lạc hậu, không phù hợp trong đời sống văn hoá tinh thần nhân dân là một yêu cầu ngày càng cấp thiết, góp phần xây dựng nền văn hóa tiên tiến đậm đà bản sắc dân tộc, phục vụ sự nghiệp Cách mạng hiện nay cũng như lâu dài. Đó cũng là công việc thầm lặng của những nhà giáo và đặc biệt là những thầy cô giáo dạy văn.

Hiện nay, chương trình Ngữ văn Trung học cơ sở và Trung học phổ thông, phần văn học dân gian được đưa vào giảng dạy ở lớp 6,7,8 và lớp 10. Trong đó một số tác phẩm tiêu biểu của các dân tộc ít người đã được sử dụng như: Sử thi ***Đăm Săn*** của dân tộc Êđê, ***Đẻ đất đẻ nước*** của người Mường, truyện thơ ***Tiến dặn người yêu*** của dân tộc Thái... Điều đó thể hiện sự đa dạng, phong phú của vốn văn học dân gian dân tộc, nhưng nhu cầu muốn được tìm hiểu nền văn học dân gian của chính dân tộc mình, địa phương mình là một nhu cầu chính đáng và cần được đáp ứng. Tất nhiên không thể đưa hết vào trong chương trình phổ thông những tác phẩm văn học dân gian tiêu biểu

của cả năm mươi tư dân tộc anh em và của từng địa phương khác nhau. Hiện tại, trong cấu trúc sách giáo khoa môn Ngữ văn phổ thông, các nhà biên soạn sách đã dành một số tiết văn học địa phương theo hướng *mở*, để giáo viên và học sinh tự tìm hiểu về vốn văn học dân gian của dân tộc mình, địa phương mình. Vấn đề đó còn được tìm hiểu trong các tiết học ngoại khóa trong nhà trường, giúp các em hiểu biết về vốn văn hóa của cha ông, qua đó biết trân trọng, giữ gìn và phát huy truyền thống văn hóa. Tuy nhiên, trong các tiết học tự chọn, giáo viên và học sinh lại cảm thấy khó khăn và lúng túng khi thiếu tư liệu tham khảo để dạy và học những kiến thức văn học ở ngay chính địa phương mình.

Đó chính là lý do thực tiễn thôi thúc tôi làm đề tài này, hi vọng sẽ đóng góp một phần tư liệu cho giáo viên và học sinh Hà Giang có thể tham khảo trong những tiết dạy về văn học địa phương.

1.2. Lịch sử nghiên cứu vấn đề

Dân ca H'mông Hà Giang phong phú về đề tài, đặc sắc về nghệ thuật và sâu xa về ý tứ. Tuy nhiên việc sưu tầm và nghiên cứu chưa thực sự được chú ý. Đã có một số công trình sưu tầm, nghiên cứu về dân ca H'mông nói chung và dân ca của người H'mông Hà Giang nói riêng.

1.2.1. Sưu tầm

Dân ca H'mông cũng như dân ca H'mông Hà Giang là những sản phẩm văn học dân gian đã có từ rất lâu đời trong lịch sử hình thành của tộc người H'mông. Tuy nhiên, từ thập kỷ 60 của thế kỷ XX trở về trước, dân ca H'mông cũng như dân ca H'mông Hà Giang vẫn là những tác phẩm dân gian được các nghệ nhân lưu giữ chủ yếu trong trí nhớ và qua hình thức truyền miệng. Phải cho đến những năm 60 của thế kỷ XX trở lại đây, những *hòn ngọc quý* đó mới thu hút được sự chú ý của các nhà sưu tầm nghiên cứu văn hóa, văn học dân gian. Đó là nhờ công lao của những người thực sự tâm huyết với vốn văn hóa

của các dân tộc vùng cao. Họ đã đóng góp vào lịch sử văn học dân gian dân tộc những công trình sưu tầm có giá trị về dân ca H'mông và dân ca H'mông Hà Giang. Các di sản quý hiếm đó đã lần lượt được giới thiệu trong các công trình sưu tầm sau:

- *Dân ca Mèo* (Doãn Thanh), NXB Văn học – Hà Nội, 1967.
- *Dân ca H'mông* (Doãn Thanh – Chế Lan Viên giới thiệu), NXB Văn học, Hà Nội, 1984.
- *Chỉ vì quá yêu* (Hùng Đình Quý), NXB Văn hóa dân tộc Hà Nội, 1998.
- *Không thương nhau sẽ khổ* (Hờ A Di), NXB Văn hóa dân tộc, Hà Nội, 1999.
- *Dân ca Mông Hà Giang – tập I* (Hùng Đình Quý), NXB Sở VH TT Hà Giang, 2000.
- *Dân ca Mông Hà Giang – tập II* (Hùng Đình Quý), NXB Sở VH TT Hà Giang, 2001.
- *Dân ca Mông Hà Giang – tập III* (Hùng Đình Quý), NXB Sở VH TT Hà Giang, 2003.

Trong công trình của nhà thơ Hùng Đình Quý, ông đã công bố những bài dân ca H'mông Hà Giang (cả bằng tiếng H'mông, cả bản dịch tiếng Việt), đó là những bài dân ca do tác giả sưu tầm từ một số nghệ nhân người H'mông ở các huyện vùng cao Hà Giang như: Đồng Văn, Quản Bạ, Mèo Vạc... Đây là những công trình có giá trị để cho các nhà nghiên cứu dựa vào đó để tìm hiểu về vốn văn hóa đặc sắc của các dân tộc vùng cao.

1.2.2. Nghiên cứu

Dân ca H'mông đã được tìm hiểu trong một số giáo trình của các tác giả: Đỗ Bình Trị, Võ Quang Nhơn, Chu Xuân Diên, Hoàng Tiến Tựu với những đặc trưng riêng qua sự khái quát của các tác giả. Đặc biệt là nhờ sự tâm huyết của những người yêu vốn văn hóa của các dân tộc vùng cao mà các giá trị tinh